

¿Un escriptor maleït?

Bartomeu Rosselló-Pòrcel (Palma 1913-el Brull 1938) fou un al·lot com molts altres. Alguns dels que foren companys seus d'infància el recorden bé, però, si exceptuam la seva afició per la poesia i els seus destacats estudis, res feia presagiar que es convertís en una figura il·lustre com ha esdevingut amb el pas dels anys.

«Era molt intel·ligent, molt poètic. No és que fos un gran parlador, però tampoc no gosaria qualificar-lo com una persona introvertida», diu Pep Font Trias, un company de curs quan estudià als Teatins. «Vam ser amics, l'admirava per la seva poesia, pel sen-

Una tuberculosi no va impedir a Bartomeu Rosselló-Pòrcel ser una figura fonamental de la poesia catalana del segle XX. Deixeble de Carles Riba, els seus escassos llibres guanyen amb el pas dels anys, tot i que la seva figura continua sent aliena al gran públic.

Bartomeu Amengual

«És probable —continua— que els que han seguit l'obra poètica de Bartomeu i la coneixen bé, ignorin aquest detall: la seva precocitat. Aquests versos infantils, almenys alguns, conegueren els honors de la publicació en una revista que en els dies que freqüentàvem els Frares del Carrer del Vi, editaven els Teatins. De *Luz y vida*, així s'anomenava la publicació, ja no record quasi res, ¡fa tans anys!».

Lluís Ripoll recorda que, quan començà la guerra, perdé el contacte amb el seu company. «A la seva casa de Son Espanyolet parlàvem moltes vegades Tomeu i jo durant les vacances que ens

tit poètic que Bartomeu tenia de la vida. Possiblement fou un poc tímid i això li serví per a reflectir els seus sentiments en la poesia».

Foren molts els que el conegueren, i entre els que encara resten en vida hi ha Lluís Ripoll. «Vaig tenir la sort de conèixer la primerenca obra poètica de Bartomeu. Un horabaixa d'estiu a El Terreno record que em llegí uns versos i em demanà si sabia de qui eren. Els meus coneixements poètics eren en aquell temps —i ara— molt escassos. Per respondre-li alguna cosa li vaig dir que tal vegada eren d'Alcover o de Costa i Llobera, vaja, que no els sabia destriar. Ell em digué tot satisfet que els havia fet ell. Aquí va ser el primer moment en què em vaig adonar de l'afició que per la poesia tenia en Bartomeu», explica Ripoll, editor i escriptor, que fou company d'infància del poeta mallorquí Bartomeu Rosselló-Pòrcel.

Carrer de Son Llorenç, on va nèixer B. Rosselló-Pòrcel.

FRANCISC AMENGUAL

permetien els estudis. Vengué la guerra i vaig perdre per sempre el contacte amb ell. Aquells eren temps en què ja començava a ser conegut en el món de la poesia catalana. Per aquells dies, al segon llinatge li nasqué un accent greu sobre la o, i als dos llinatges els sorgia un guió que els unia».

Pocs anys abans de la seva mort, quan l'amistat amb Gabriel Alomar li havia donat a conèixer el pensament polític esquerrà i un dels seus millors amics era Salvador Espriu, Bartomeu Rosselló conegué a la Universitat de Barcelona, on estudiava, Gabriel Fuster i Mayans, que després fou conegut en el món periodístic com a Gafim. «La relació que vam tenir en la nostra infància —diu Lluís Ripoll—, es pot dir que la continuà Gafim. Vam ser molt bons amics durant l'estada a Barcelona».

La mort sobtada per tuberculosi de Rosselló-Pòrcel serveix per a recordar a Lluís Ripoll que, des de molt jove, ja patí alguna malaltia. «Record que en Bartomeu era epilèptic. Un dia, quan érem d'excursió per la zona de Lluç, tengué un atac».

Aquest escriptor, figura més destacada de l'anomenada Generació del 36, veié editada ja molt jove la seva primera obra. El pintor Pere Quetglas, *Xam*, el conegué i tengué amb ell una relació més que personal, professional. Bartomeu Rosselló-Pòrcel edità les seves primeres poesies en una edició que, segons diu *Xam*, resultà un fracàs econòmic. «No esperàvem fer-nos rics. Tant a Sanmartí, el meu soci, com a mi, ens agradava molt la literatura de Rosselló-Pòrcel i per això decidírem que podia inaugurar l'editorial que havíem decidit crear. Aquella edició fou un fracàs total, tota la gent se'n reia, que editàssim aquells poemes. Així va anar la cosa, sols férem tres llibres i tancàrem. Ara ja no queda ni un sol exemplar d'aquella primera edició».

Rosselló-Pòrcel és recordat per Pere Quetglas com un estudiant de capella. «Les seves ulleres rodones —diu— i la seva presència em recorden això». «Li dèiem *es figot* per la forma del seu cap, gros i amb forma semblant a una figa», diu Bartomeu Mestre i Mestre, un company i amic seu quan estudiava el batxiller als Teatins de Palma.

«Era un poc distint de cara, molt tranquil. Els al·lots li dèiem això quan jugàvem després d'escola i volíem fer-lo enfadar, cosa de nins. Quan cobràrem coneixement, allò del malnom s'oblidà. Era un al·lot molt intel·ligent, record que quan ens examinàrem de gramàtica, després de l'examen, Bar-

Acte d'homenatge a Rosselló-Pòrcel en el 50 aniversari de la seva mort, gener 1988.

FRANCESC AMENGUAL

Amb voluntat d'homenatge

Xulio Ricardo Trigo

La poesia de Rosselló-Pòrcel té la dispersió elàstica d'una adolescència porosa i vigilant», va dir Joan Fuster en *Literatura Catalana Contemporània*. És potser una de les principals característiques d'aquest escriptor, mort en plena joventut, poc després d'emmalaltir dels pulmons, quasi al final de la guerra civil espanyola.

Ben aviat havia demostrat la seua capacitat per a les lletres. El mestratge de Gabriel Alomar en un principi i, un poc més tard, uns companys de classe com ara Salvador Espriu, Helena Valentí, Joan Vinyoli o Jordi Teixidor, a banda de professors com Carles Riba, atïaren una passió que hauria de prendre cos en dos llibres de poemes, *Quadern de sonets* (1934) i *Nou poemes* (1935), opuscles de circulació reduïda que, encara que s'han de considerar com a provatures i exercicis d'estil, on són prou evidents les influències, anuncien ja una poesia densa i ambiciosa que arribaria al seu màxim exponent en *Imitació del foc* (1938), cim per força del seu procés poètic.

Però ja abans d'aquests llibres havia deixat ben clara la seua dèria literària. El 1930 publicava una *Antologia de poetes mallorquins* a Madrid, on també faria el doctorat; i, des d'un any abans, el 1929, les seues col·laboracions periodístiques omplien pàgines i pàgines en una tasca que no ha estat recopilada ni estudiada. Tot això ens demostra que els interessos de Bartomeu Rosselló-Pòrcel no estaven concentrats en uns pocs aspectes de la literatura; també va fer traduccions, com la de *Prometeu mal encadenat* d'André Gide, encara que la majoria van quedar inacabades per la seua mort abans d'hora. Sabem, però, que eren el llatí i el francès les llengües que més atreïen la seva atenció.

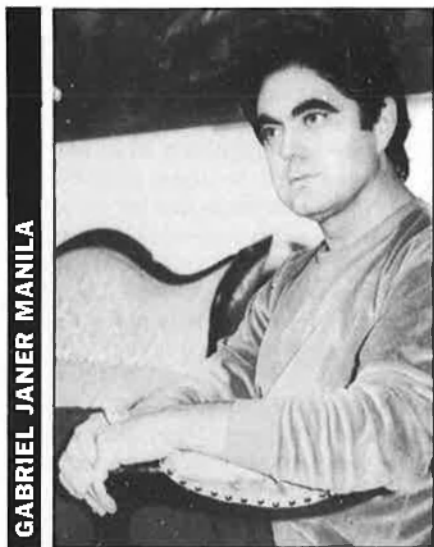
La brevetat de la seua obra no va ser cap obstacle, però, per a una penetració àmplia amb un sentit estètic necessari a la poesia; tot i que els mimetismes hi eren presents, la bellesa aconseguida pels seus versos només podia ser fruit d'un treball intens i madur en els seus objectius. No menys caldria dir de la seua tasca com a revaloritzador de l'estètica barroca, on també quedava clara la influència dels poetes castellans del 27 i el conegut culte a Góngora que practicaven.

S'ha dit que Rosselló-Pòrcel va morir com un esbós de gran poeta, però molt possiblement s'hauria diversificat molt més la seua tasca. Traduccions encetades, articles i estudis crítics sembla que ens parlen d'un intel·lectual molt més complet d'acord amb la seua època. Mai no ho sabrem, però, i només ens resta la seua poesia, d'una extremada saviesa per als seus pocs anys. El buit en què ha caigut el seu record a nivell institucional i, de vegades, crític, dona bona mostra de la ceguesa que hem de suportar tan sovint. □

tomeu s'aturà a discutir amb el catedràtic Gabriel Alomar l'etimologia i origen de la paraula *elasticitat*. Ja era un prodigi, imagina, als seus dotze o tretze anys aturar-se a parlar amb un catedràtic sobre una cosa així».

Melsion Rosselló, una mica més jove que Bartomeu, també el conegué i testifica la seva intel·ligència per tots sabuda. Mitjançant l'amistat que tenia amb el Vicenç, el germà petit de Bartomeu, Melsion Rosselló conegué al poeta. «Fou al desaparegut Col·legi Cervantes on el vaig veure per primera vegada. Ell encara no tenia vint anys i un estiu va venir a donar-nos classes particulars de literatura».

«Llavors el vaig conèixer a través del seu germà Vicenç —recorda Melsion—. Ell havia nascut al carrer de Sant Llorenç, encara que s'hagi dit que va ser a Son Espanyolet. Allà anaren a viure uns anys més tard i encara hi viu la madrastra de Bartomeu. Les vegades que el vaig veure després que ell deixàs Mallorca foren contades. El seu germà Vicenç me'n parlava molt d'ell. Encara record com va saber la família la notícia de la seva mort. En Vicenç escoltava Ràdio Barcelona quan anunciaren el tràgic final. La seva ideologia esquerrana féu que passàs desapercebuda la seva mort, així com tampoc es féu ni un sol funeral, ni una esqueia... La família va haver d'amaigar el dolor de la pèrdua. Eren temps difícils».

GABRIEL JANER MANILA

La vana agitació d'haver viscut

M'enrecord encara d'una conferència que pronuncià el poeta Guillem Colom a l'Hotel Bellver de la ciutat de Mallorca, arran del passeig

marítim, entre semàfors intermitents, una tarda de primavera —era el 23 d'abril de 1971— davant una colla de gent —aleshores es deien *de la ceba*— sobre la projecció dels poetes de l'Escola Mallorquina.

Un altre poeta, en Bartomeu Fiol, era el director d'aquell hotel tot just estrenat i posava a disposició de l'Obra Cultural Balear una sala de reunions per als cicles de conferències de llengua i literatura catalanes.

Encara, el 1971, la gent de la ceba no érem gaires, però a les conferències de l'OCB, solia assistir-hi un públic nombrós: tots plegats —ex-militants d'Esquerra Republicana, joves rebels, comunistes clandestins, algun convers a catalanisme procedent del Frente de Juventudes, les beates de Costa i Llobera, capellans progressistes i professors inconformistes—, un aliatge antifrancquista explosiu.

Davant aquell col·lectiu, don Guillem parlava de la puresa del llenguatge i del paper que els poetes mallorquins havien tingut en la consolidació de la Renaixença. Dels deu primers mestres en gairebé proclamats als Jocs Florals de Barcelona des de la seva instauració, l'any 1859 —deia, entusiasmat—, quatre eren mallorquins. Llavors explicava les característiques de l'*Escola*: el sentit aristocràtic de l'idioma, la musicalitat apresada de Verlaine, el sentiment del paisatge heretat del romanticisme, l'esplendor de la forma, la influència de la poesia popular... I es queixava perquè aquells poetes havien passat de ser tractats de forma apologetica a ser menystinguts.

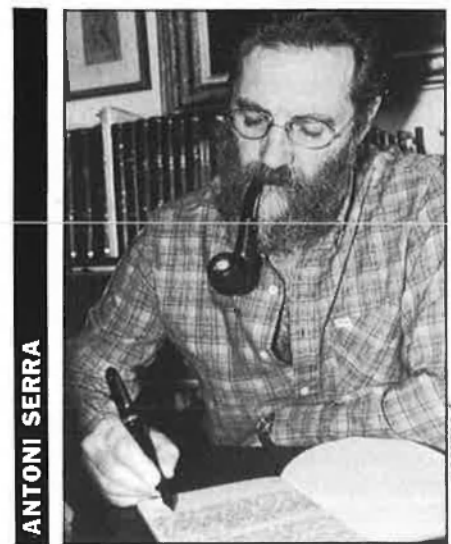
Record, emperò, la força que posava a demostrar que l'esperit de l'*Escola* no es limitava a una o dues generacions de poetes, perquè podrien trobar-se, encara, aquells trets que la definien —el sentiment del paisatge, la influència de la poesia popular, etc.— en la poesia de Bartomeu Rosselló-Pòrcel, en la de Blai Bonet, en la de Llorenç Moyà, en la de Josep Ma. Llompart...

Segurament, allò que volia expressar Guillem Colom era la vinculació d'aquests poetes a la millor tradició de l'Escola Mallorquina. Una tradició de la qual mai no van renegar i que, en el cas de Rosselló-Pòrcel, assumí plenament. La tradició del paisatge sentit, la finor i l'elegància de l'expressió lírica, tota l'herència del simbolisme, tota l'exquisida complicitat amb la terra.

Però Bartomeu Rosselló-Pòrcel és, possiblement, l'esplendor final de l'Escola Mallorquina. El poeta que assu-

meix la veu de l'avantguarda europea i cerca per camins cada punt més allunyats del simbolisme la poesia pura, no defuig la tradició que li és pròpia.

Admirat pels joves poetes de la postguerra, Rosselló-Pòrcel «va pagar amb uns quants versos autèntics —escriu Salvador Espriu, company d'estudis a la Universitat de Barcelona— la vana agitació d'haver viscut». I és aquesta autenticitat dels seus versos la qualitat que fa d'ell un gran poeta. «*Imitació del foc* va aparèixer just en el moment que calia per a salvar-nos», escriu Josep Palau i Fabre. El paisatge, el vell paisatge s'esvaeix lentament al llarg del poema «A Mallorca, durant la guerra civil», escrit el mes de setembre de 1937, quatre mesos abans de la mort. Fou l'acomiadament de l'illa, des de la llunyania. Una illa que es dissol en la distància, un món que fineix sota les ombres de la guerra, mentre el poeta reivindica la intimitat amb la seva petita pàtria: la intimitat del foc amb les coses que crema.

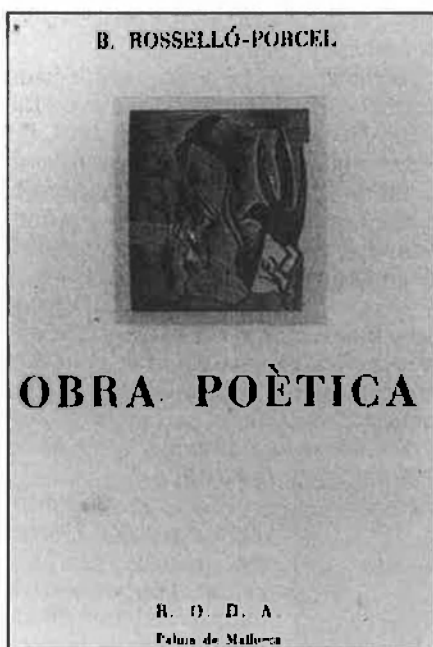

ANTONI SERRA

JALIME ROSSELLÓ

Rosselló-Pòrcel, quan Transilvània és aquí

Sempre que em fan una proposta contemplativa d'aquesta terra d'ingratitude i d'analfabetisme urbanitzats, no em sé alliberar de la impressió que m'acompanya: res no és el que és. No pretenc ser críptic. No premeditadament, almenys. Només és que, malgrat els anys, després d'haver passat per una dictadura i ara navegant per un període desconcertant de formes democràtiques, la percepció que tinc de la realitat continua sent que, en aquesta terra insular dita Mallorca, es van repetir, d'una manera al·lucinant i es-

pectral, tots i cadascun dels símptomes que defineixen un estat d'amnèsia institucional i, per derivació, col·lectiva.

Així és que també aquesta vegada, quan m'encarregaren de fer un article sobre B. Roselló-Pòrcel i el que havia representat per a la meua generació o per a la gent de postguerra més o menys vinculada al món de la cultura, ha aparegut l'angoixa de sempre. És ingràt haver de recordar, segons com i segons on. Sobretot si et vénen al cap les paraules de Salvador Espriu —tan amic de B. Roselló-Pòrcel— a propòsit de l'època en què aquest morí (5 de gener de 1938) al sanatori del Brull: «...un moment en el qual ja hi havia tant d'horror instituit o en camí de ser-ho...». Però no em preocupa tant mirar el passat com el fet inevitable de confrontar-lo amb el present, tan polsós i mesquí en molts d'aspectes com aquest passat que, diuen, tots hem d'intentar superar i oblidar.

I la raó és que Mallorca continua fent la mateixa olor de sagristia, és a dir, de resclosit, com de cadàver antic guardat en formol. Corol·lari: B. Roselló-Pòrcel és tan poc conegut en aquests moments, com ho va ser durant els llargs anys de silenci. I això, malgrat el nivell de vida de què gaudim els illencs, el cosmopolitisme de què presumim, el turisme que ens envaeix...

Les filles del silenci, present i vigilant em porten sempre a la perversa llunyania, saben el meu espant, el meu instant d'espant d'isolament, malenconia i agonia. Oh ciutat dels terrors! entre les avingudes estèrils —arbres lívids de la tardor!— viuré l'hora impura de les aspres angúnies mudes, amb la por de morir tot sol en el carrer.

No crec que la gent mallorquina, en general, sigui gaire sensible a l'hora d'interpretat aquesta «Ronda amb fantasmes». No crec que se'n pugui sentir al·ludida, ni que s'hi pugui reconèixer. Ni crec que tampoc se senti gaire commoguda amb «Mallorca durant la guerra civil», «Història d'un soldat», «Aire d'una malaltia» i altres tants poemes. Els detalls que il·lustren aquesta afirmació són més aviat esgarifosos: basta fer memòria —aquesta memòria que em resulta sempre tan compromesa— i reconstruir el dia que, fa un grapat d'anys, arribaren a Mallorca les *pobres* despulles de B. Roselló-Pòrcel. Era l'època que anomenaren la transició. Com dic, arribaren les despulles i foren dipositades, quasi clandestinament, al cementiri de Ciutat. A la casa on visqué d'infant i d'al·lot Roselló-Pòrcel i on hi havia (encara hi deu ser, si no s'ha esvaït) la seva biblioteca, al carrer de Sant Llorenç, a l'ombra de l'església de Santa Creu, ni la làpida més humil el recorda. És així de senzill. Com que no pot ser nomenat doctor *honoris causa* per

ca ineludible per a la continuïtat, és a dir, per a l'esperança de futur; i que els seus poemes hagin estat allò que justament volia: una imitació del foc. Va ser una de les belles maneres de trencar amb la cultura tolerada, monòvola, moralment i estèticament immobiliària. B. Roselló-Pòrcel ens acostava les cultures europees, el punt de mira diferent, i ens feia sentir vius, no acomplexats, forts per resistir tot allò que ens planava damunt. Aquesta és la raó de la nostra —la meua, si més no— passió pel poeta. Amb ell («el sol damunt les taules/balla/amb una mossa d'estampa»), ja no ens sentíem indefensos, esmaperduts entre les Aines Cohen, els descendents dels descendents de l'Escola Mallorquina i les sotanes amb coroneta, ofici de dotze i nou primers divendres de mes, que era més o menys el que ens podia oferir la servitud a la cultura oficial. Roselló-Pòrcel ens espoltrí tots aquests fantasmes, tan primers com el vidre de baixa qualitat.

Passa, però, que els fantasmes subsisteixen. Vull dir que som una terra

Roselló-Pòrcel, dret, a l'esquerra, amb el gran periodista «Gafim».

cap universitat, ni pot ocupar lloc de privilegi entre els polítics per a cap retrat familiar, doncs ja se sap... Tret dels cercles iniciàtics, tinc per mi que B. Roselló-Pòrcel no deu haver existit mai per a aquesta ciutat dels terrors, de les avingudes estèrils, on qualsevol pot morir tot sol en el carrer.

No és d'estranyar, doncs, que per a la gent que cresquérem, que ens fèrem, en els anys seixanta i setanta, mig entabanats de provincianisme Roselló-Pòrcel hagi estat una referència estèti-

—entre turistes colrats, hotels emmudonats i polítics canyís— que tenim la rara habilitat de fabricar espectres. Transilvània és aquí, no l'aneu a cercar gaire més lluny. Bram Stocker s'equivocà. Només així es pot explicar el silenci que ha xuclat Salvador Galmés, Gabriel Alomar, Roselló-Pòrcel mateix i tants d'altres. La contrapartida és que, per pura llei de vampirisme, «aquell noi», com deia Salvador Espriu, «que un dia se'n va anar no és mort encara».